

Doc. dr Vladimir Njegomir

EKONOMSKI I SOCIJALNI EFEKTI OSIGURANJA

Ne postoji jedinstvena definicija osiguranja. Osiguranje se može posmatrati sa različitih aspekata uključujući pravni, ekonomski, aktuarski, sociološki. Međutim, svi ovi aspekti posmatranja imaju određene zajedničke elemente. Osiguranje nije neophodno posmatrati kao investiciju od koje se očekuje povraćaj novca. Osiguranje predstavlja način da se rizik podeli sa drugima. Komisija za terminologiju osiguranja Američkog Udruženja za Rizik i Osiguranje (Commission on Insurance Terminology of the American Risk and Insurance Association) definiše osiguranje na sledeći način:¹ osiguranje je udruživanje rizika slučajnih gubitaka transferisanjem takvih rizika na osiguravača (osiguravajuće društvo), koji su saglasni da obeštete osiguranike za takve gubitke, da obezbede druge novčane koristi kada se štete pojave, ili da pružaju usluge povezane sa takvim rizicima. Osiguranje je moguće definisati i na sledeći način²: osiguranje predstavlja, privrednu, uslužnu delatnost koja štiti čoveka i njegovu imovinu od posledica dešavanja brojnih opasnosti. Na taj način se obezbeđuje neophodna sigurnost u privredi i društvu u celini. Obavljaju je osiguravajuće organizacije koje se u svom poslovanju moraju pridržavati ustaljenih načela struke.

Osiguranje ne može sprečiti nastanak štetnih događaja a uslov postojanja osiguranja je postojanje osiguranog rizika kao verovatnoće i mogućnosti nastupanja osiguranog slučaja koji može imati za posledicu materijalnu štetu. Osiguranjem se samo ostvaruje posredna ekonomska zaštita povraćajem premija osiguranja, mobilisanih u osiguravajućem fondu, u formi naknada iz osiguranja. Time se zadovoljava objektivna potreba fizičkih i pravnih lica za pokrićem moguće štete. Osiguranje, kao institucija, omogućuje ublažavanje posledica nastupanja rizika materijalnom nadoknadom, odnosno isplatom sume osiguranja u slučaju nadoknade imovinske štete kod imovinskih osiguranja, odnosno isplatom osigurane sume kod osiguranja lica, kada nastupi osigurani slučaj.

Ključna uloga osiguranja oduvek je bila da se putem formiranja zajednica rizika, pojedinaca ugroženih istom opasnošću, na organizovan i institucionalizovan način rizik minimizira, odnosno da se pojedinci i privredni subjekti zaštite od rizika koji ugrožavaju njihovu imovinu i živote. Osnovna funkcija osiguranja i u modernoj ekonomiji jeste upravo funkcija zaštite, odnosno čuvanja imovine. Osiguranje u savremenim uslovima ne podrazumeva samo aktivnosti vezane za nadoknadu nastalih šteta, što predstavlja osiguranje u užem smislu, već je značajno i neposredno čuvanje imovine koje se ostvaruje sprovođenjem aktivnosti na predupređivanju nastanka šteta. Ljudi preduzimaju sve što im je dostupno da se šteta ne desi. Reč je o merama koje se primenjuju kako bi se zaštitio čovek, čovekova okolina i materijalna dobra koja je čovek stvorio. Međutim, osim ove osnovne funkcije osiguranje u modernoj ekonomiji ostvaruje i druge funkcije: ima ulogu unapređenja kredita, razmene i trgovine, ulogu mobilizacije i efikasne alokacije finansijskih sredstava i socijalnu funkciju.

---

¹ George E.R.: *Risk Management And insurance*, Pearson Education, Inc., 2005., str.20

² Marović, B. i Žarković N.: *Leksikon osiguranja*, DDOR Novi Sad, AD, 2002, str.213

Osiguranje kao izvor sredstava za investiranje

Funkcija mobilizacije novčanih sredstava u formi fondova osiguravajućih društava, ili kako se još u literaturi naziva ova funkcija, finansijsko-akumulatorska funkcija³ ili kao izvor investicionih fondova⁴, proizilazi iz činjenice da se premije osiguranja plaćaju unapred a da štete, odnosno isplata po osnovu nastalih šteta nastaje sukcesivno u toku godine. Tu nastaju određeni viškovi novčanih sredstava koji se putem tržišta, direktno ili indirektno, mogu plasirati za finansiranje društvene reprodukcije. Na ovaj način se navčanim sredstvima prikupljenim od osiguranika u, tako reći, beskrajno malim iznosima daje vid krupnih novčanih sredstava.⁵

Sa finansijskog aspekta osiguranje predstavlja formiranje novčanih rezervi u formi fondova osiguranja. Finansijska sredstva akumulirana u osiguravajućim kompanijama dobijaju karakteristike specifičnog kapitala, u zavisnosti od vrste osiguranja. S druge strane, osiguranje života predstavlja najsavremeniji vid štednje, reč je o dugoročno vezanoj štednji. Zbog toga, industrija osiguranja predstavlja važan izvor fondova za kapitalne investicije i akumulaciju, a time predstavljaju značajnu mogućnost, posebno u zemljama u razvoju, realnog finansiranja kontinuiteta i uvećanja društvene reprodukcije. Interes je svakog društva da sredstva prikupljena u rezervama osiguravajućih kompanija budu što veća.

Premije se skupljaju unapred i formiraju rezerve osiguranja. Ove rezerve osiguravajuća društva kao institucionalni investitori ulažu u državne i obveznice lokalnih organa uprave kao i u korporativne akcije i obveznice, čime podstiču izgradnju šoping centara, bolnica, škola, fabrika, stanova, i novih mašina i opreme. Investicije povećavaju stokove kapitalnih dobara, i unapređuju ekonomski razvoj čime indirektno doprinose zapošljavanju. Osim toga, ukupna ponuda finansijskih sredstava raspoloživih za zajmove se povećava zahvaljujući premijama osiguranja plaćenim unapred, tako da cena kapitala, u formi kamatne stope, za privredu postaje niža nego što bi bila da osiguranje ne postoji.

Takođe, mobilizacijom finansijske štednje osiguravajuća i reosiguravajuća društva unapređuju efikasnost finansijskog sistema na tri načina⁶: 1. Doprinosu smanjenju transakcionih troškova povezivanjem suficitnih i deficitnih sektora finansijske štednje, 2. Kreiraju likvidnost – osiguranici imaju trenutni pristup finansijskim sredstvima po osnovu naknade šteta i štednje u slučaju nastanka osiguranog slučaja a korisnici finansijskih sredstava imaju mogućnost da odloženo vraćaju pozajmljena sredstva čime se eliminiše nelikvidnost karakteristična za direktne odnose finansiranja i 3. Obezbeđuju ekonomiju obima u investiranju jer su mobilisana ogromna sredstva po osnovu akumuliranja sitnih iznosa premija pojedinačnih osiguranika čime se obezbeđuje podrška za velike investicione projekte i podstiče ekonomska efikasnost.

---

³ Kočović, J. i Šulejić, P.: *Osiguranje*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2002, str. 36

⁴ George E. R.: *Risk Management And Insurance*, Pearson Education, Inc., 2005, str. 30

⁵ Marović, B. i Avdalović, V.: *Osiguranje i upravljanje rizikom*, Subotica, Birografika a.d., 2004, str. 23

⁶ Policy Issues in Insurance No. 3: *Insurance Regulation, Liberalisation and Financial Convergence*, OECD, Paris, 2001, str. 80

Doprinos osiguranja drugim sektorima ekonomije

Osiguranje potpomaže svetsku razmenu, trgovinu i preduzetničke aktivnosti tako što ih čini stabilnijim i izvesnijim. Veliki deo međunarodne trgovine osiguran je kroz razne vidove osiguranja. Ukoliko bi sistem osiguranja bio neadekvatno postavljen moglo bi doći do gušenja trgovine a posebno svetskih trgovinskih tokova, gde osiguranje posebno dobija na značaju. Proizvodnja i prodaja mnogih proizvoda u savremenim uslovima moguća je ukoliko su ti proizvodi osigurani, kako u prometu i transportu tako i sve više u pogledu odgovornosti proizvođača po osnovu proizvedenih proizvoda. Osiguranje doprinosi razvoju trgovine i time što unapređuje kreditnu sposobnost zajmotražioca. Naime, osiguranje omogućava da zajmotražilac ima manji kreditni rizik zato što garantuje veličinu vrednosti zaloge zajmotražioca ili pak omogućava veću sigurnost da će kredit biti vraćen, kroz osiguranje i samog kreditnog odnosa između osiguranika i banke. Ukoliko je zajmotražilac osiguran tada banke rađe odobravaju kredite što podstiče, kao rezultat povećanja kupovne moći, razvoj razmene i trgovine ali i razvoj bankarstva.

Takođe, osiguranje doprinosi kreiranju vrednosti u ekonomiji. Ako se uzmu u obzir dva trgovca koja poseduju određeni iznos finansijskih sredstava, oni će svoj novac plasirati u poslovni poduhvat samo ukoliko je rizik tog poslovnog poduhvata prihvatljiv a prihvatljivost zavisi od njihove averzije prema riziku. Ukoliko oni ulože taj novac postoji verovatnoća da će on biti izgubljen ali i da će se uvećati. Ukoliko oni imaju potpunu averziju prema riziku bez podele rizika oni neće krenuti u bilo kakav poslovni poduhvat koji sa sobom donosi određeni stepen rizika. Dakle, bez osiguranja ili podele rizika nema aktivnosti kreiranja vrednosti u ekonomiji s obzirom da navedeni trgovci neće iskoristiti poslovnu mogućnost zbog činjenice izlaganja sopstvenih finansijskih sredstava riziku.⁷ Naime, jedan od osnovnih razloga nastanka osiguranja kao oblika podele rizika bila je nemogućnost primitivnih društvenih zajednica da podrže trgovinu i poslovne aktivnosti kada su ove aktivnosti doživele značajniji rast i razvoj u pogledu veličine i verovatnoće potencijalnih šteta. Poznato je da se prvo razvilo pomorsko osiguranje kao odgovor na potrebe trgovaca da dele špekulativne rizika koji su proizilazili iz njihovih poslovnih aktivnosti. Smatra se da je tržište osiguranja bilo ključno za razvoj trgovine i proces industrijalizacije.⁸ U savremenim uslovima poslovanja osiguranje takođe predstavlja pokretača privrednih aktivnosti jer kada ne bi postojala institucija osiguranja kompanije bi morale da izdvajaju ogromna finansijska sredstva, znatno veća nego što iznosi premija osiguranja, u posebne fondove čime bi se ograničile njihove razvojne mogućnosti. Osiguranje unapređuje preduzetnički duh, ohrabruje investicije, inovacije, tržišni dinamizam i konkurenciju na šta ukazuju podaci da firme koje nisu dovoljno osigurane uobičajeno nisu spremne da preuzimaju rizik, odnosno one neadekvatno koriste poslovne mogućnosti, manje investiraju u inovacije a njihov stepen uključenosti u globalno tržište je mali.⁹

Osiguranje doprinosi razvoju gotovo svih drugih sektora ekonomije i putem isplate naknada šteta, odnosno osiguranih suma. Međutim, neki sektori ekonomije imaju naročitu korist od osiguranja u ovom smislu a tu spadaju industrija rezervnih delova za automobile (isplate po osnovu osiguranja motornih vozila), građevinska industrija (po osnovu osiguranja objekata), industrija zdravstvenih usluga (po osnovu osiguranja od autoodgovornosti i drugih osiguranja odgovornosti) i industrija pravnih usluga.¹⁰

⁷ The Economic Value of General Insurance, Appendices, Association of British Insurers, London, 1 March 2005, str. 2

⁸ The Economic Value of General Insurance, Association of British Insurers, London, 1 March 2005, str. 7

⁹ The Contribution of the Insurance Sector to Economic Growth and Employment in the EU, Comité Européen des Assurances, Brussels, June 2006, str. 12

¹⁰ Insurance Information Institute - <http://www.economicinsurancefacts.org/economics/industries/intro>

Koristi osiguranja sa aspekta pojedinca

Posmatrajući ulogu osiguranja sa aspekta pojedinca osiguranje se može posmatrati kao mehanizam prenosa rizika i zamene malog izvesnog troška za veliki neizvestan gubitak.¹¹ Osnovna uloga osiguranja sa stanovišta pojedinca je smanjenje brige i straha a putem zaštite osiguranika i zaštite trećih lica. Strah i briga su reducirani putem osiguranja i to kako pre tako i nakon ostvarenja osiguranog slučaja iz čega proizilazi da je osnovna pokretačka snaga prenosa rizika pojedinaca na osiguravajuće društvo njihova averzija prema riziku.

Pojedinac putem osiguranja može obezbediti zaštitu svoje imovine, svog i života članova svoje porodice, može osigurati sopstvenu starost ili pokriće za dodatne troškove lečenja. Osiguranjem pojedinci smanjuju verovatnoću finansijskog gubitka koji može biti izazvan nastankom štetnog događaja. Na primer, ako je glava porodice osigurana na adekvatnu osiguranu sumu osiguranja života, oni će manje brinuti o finansijskoj sigurnosti članova porodice ako dođe do prevremene smrti, osobe osigurane za slučaj trajne nesposobnosti za rad ne moraju da strahuju za gubitak prihoda ukoliko se desi ozbiljna bolest ili nesrećni slučaj. Takođe, vlasnici imovine koji su osigurani mogu biti spokojni zato što znaju da će njihov eventualni gubitak koji se može javiti usled požara, krađe, poplave, i drugih opasnosti biti nadoknađen. Strah i briga su takođe redukovani i nakon što se ostvari osigurana opasnost, s obzirom da osiguranici u tom slučaju znaju da će im iz osiguranja biti isplaćen gubitak. Putem osiguranja posmatranog sa aspekta pojedinca zaštićena su i treća lica odnosno lica koja mogu bez svoje krivice prerpeti štetu na sopstvenoj ličnosti ili imovini prilikom prevoza u javnom saobraćaju ili prilikom vršenja opasnih zanimanja.¹²

Osim direktne koristi u smislu zaštite od rizika osiguranje posmatrano sa aspekta pojedinca ima i brojne druge koristi. Zahvaljujući postojanju osiguravajućeg pokrića pojedinci neće morati da imaju na raspolaganju relativno velike rezerve finansijskih sredstava za pokriće šteta koje mogu nastati već ta sredstva mogu profitabilnije da angažuju na finansijskom tržištu, čime se indirektno doprinosi i razvoju finansijskog tržišta. Osiguranje omogućava pojedincima da poseduju sopstvene stambene objekte. Takođe, osiguranje ima pozitivan uticaj na uvećane obima kupovina (čime se indirektno podstiču privredne aktivnosti jer je potrošnja osnovni pokretač ekonomskog rasta i razvoja), profite ali i zapošljavanje i to kako u okviru samog sektora osiguranja tako i van njega. U Evropi, na primer, sektor osiguranja reprezentuje 5000 kompanija koje direktno upošljavaju preko milion ljudi. Ove kompanije takođe indirektno upošljavaju oko milion agenata i brokera osiguranja i finansijskih posrednika. Takođe, sektor osiguranja indirektno utiče i na veće zapošljavanje u okviru svih onih kompanija sa kojima osiguravajuća društva saraduju kao što su na primer kompanije koje proizvode hardware i software.¹³

---

¹¹ Marović, B. i Avdalović, V.: *Osiguranje i teorija rizika*, Centar za automatizaciju i mehatroniku; Beogradska bankarska akademija, Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije, Beograd, 2006, str. 60

¹² Kočović, J. i Šulejić, P.: *Osiguranje*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2002 str. 33

¹³ The Contribution of the Insurance Sector to Economic Growth and Employment in the EU, Comité Européen des Assurances, Brussels, June 2006, str. 5-6

Koristi osiguranja za društvo

Osiguranje ostvaruje i funkciju unapređenja životnih uslova. Ova funkcija predstavlja društvenu, odnosno socijalnu funkciju osiguranja. Ona se ostvaruje: 1. neposredno, putem osiguranja lica, lica se osiguravaju za slučaj smrti ili doživljenja, za slučaj bolesti ili nesposobnosti, što doprinosi unapređenju uslova za život jer osiguranje čoveku obezbeđuje lečenje i dopunjuje mu sredstva za život i 2. posredno, putem imovinskih osiguranja i akumulativne funkcije osiguranja, koja doprinosi i povećanju proizvodnje i privrednom rastu, dakle razvoju zemlje a time i blagostanju života ljudi.

Sa društvenog stanovišta osiguranje je ekonomski mehanizam koji umanjuje i eliminiše rizik putem kombinovanja dovoljnog broja homogenih izlaganja riziku u grupi šime se gubici prevode u predvidive za grupu kao celinu. Društvene koristi koje osiguranje ima proizilaze iz već navedenih ekonomskih efekata. Sumarno one uključuju¹⁴:

- slobodu od onoga što bi bez postojanja osiguranja predstavljalo velike lične i poslovne prepreke kao što su veća obazrivost, smanjena avanturističnost i produktivnost,
- sigurnost u kući i na poslu od nezgoda, kriminala, požara i rušilačkog dejstva prirodnih sila,
- bolje zdravlje koje se osiguranjem obezbeđuje putem investicija u zdravstvenu zaštitu i putem naglašavanja značaja rehabilitacije,
- prosperitet preko podrške preduzetničkoj energiji, inovativnosti i preuzimanju rizika,
- fleksibilnost time što je osiguranje bolje prilagođeno individualnim okolnostima i omogućava da društveni i ekonomski život manje zavisi od države.

---

¹⁴ The Social Value of General Insurance, Association of British Insurers, London, 2005, str. 3